

Detekce světla

Antonín Černocho Jan Soubusta Ondřej Haderka

Společná laboratoř optiky UP a FZÚ AV ČR

Obsah přednášky

- 1 Úvod – spektrum, radiometrie, zákony vyzařování, polovodiče, vlastnosti detektorů
- 2 Zdroje světla – rozdělení, lasery, polovodičové zdroje
- 3 Typy detektorů světla – rozdělení + oko, fotografie, termální a koherentní detektory
- 4 Vnitřní fotoefekt – fotorezistor, fotodioda
- 5 Šum detektoru – zdroje šumu, SNR, NEP, BER
- 6 Vnější fotoefekt – fotonásobič
- 7 Maticové detektory – CCD a CMOS
- 8 Maticové jednofotonové detektory – EM-CCD, iCCD apod.
- 9 Jednofotonové detektory – SPCM, VLPC, TES apod.
- 10 Supravodivé nanodrátky
- 11 Současná nabídka detektorů

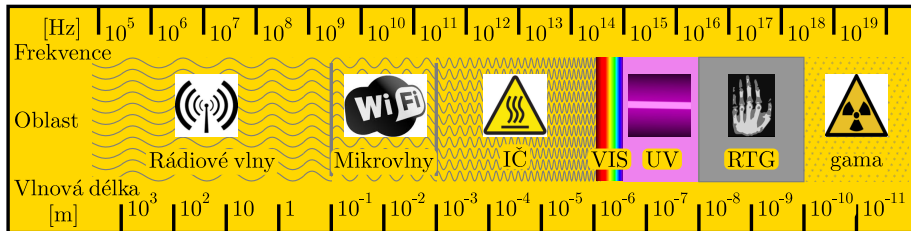
Literatura

- E. Mechlová, K. Košťál a kol., Výkladový slovník fyziky pro základní vysokoškolský kurz, *Prometheus, Praha*, 1999
- B. E. A. Saleh, M. C. Teich, Fundamentals of photonics, *Wiley, Hoboken, New Jersey*, 2007
- George Rieke, Detection of Light : From the Ultraviolet to the Submillimeter, *Cambridge University Press, Cambridge*, 2003
- Hamamatsu Photonics K. K., Photomultiplier tubes, third edition *Hamamatsu Photonics K. K.*, 2006

Obsah

- 1 Elektromagnetické spektrum
  - Oblasti elektromagnetického spektra
  - Informační okna
- 2 Radiometrické, fotometrické a fotonové veličiny
- 3 Zákony vyzařování
- 4 Polovodiče
- 5 Základní obecné vlastnosti detektoru

Elektromagnetické spektrum

$$f = \frac{c}{\lambda}$$

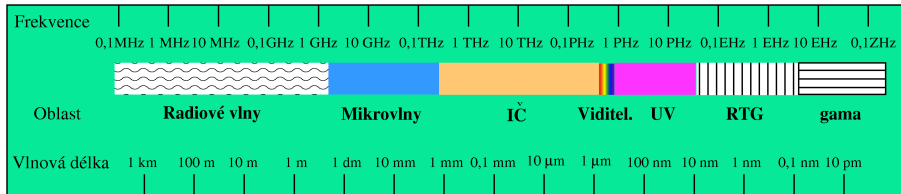
Oblasti elektromagnetického spektra

Rádiová km-0.1 m, antény, TV, rádio, mobily

Mikrovlnná 100-1 mm, magnetron nebo diody, molekuly s dipólovým momentem, mikrovlnka, Wi-fi, radar

Infračervená

- vzdálená IČ – 1 000-10 μm , rotační módy molekul a fonony v pevných látkách
- střední IČ – 10-2.5 μm , tepelné záření
- blízká IČ – 2.5-0.75 μm , podobně jako VIS

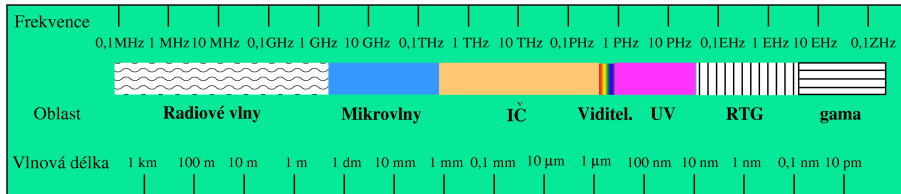
Oblasti elektromagnetického spektra

Rádiová km-0.1 m, antény, TV, rádio, mobily

Mikrovlnná 100-1 mm, magnetron nebo diody, molekuly s dipólovým momentem, mikrovlnka, Wi-fi, radar

Infračervená

- vzdálená IČ – 1 000-10 μm , rotační módy molekul a fonony v pevných látkách
- střední IČ – 10-2.5 μm , tepelné záření
- blízká IČ – 2.5-0.75 μm , podobně jako VIS

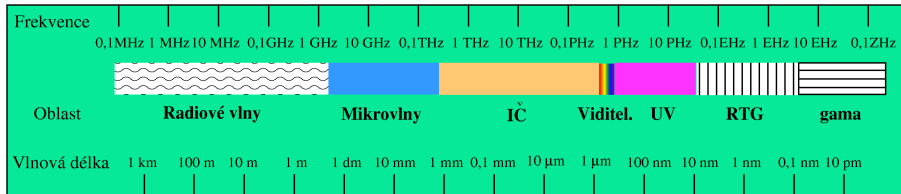
Oblasti elektromagnetického spektra

Rádiová km-0.1 m, antény, TV, rádio, mobily

Mikrovlnná 100-1 mm, magnetron nebo diody, molekuly s dipólovým momentem, mikrovlnka, Wi-fi, radar

Infračervená

- vzdálená IČ – 1 000-10 μm , rotační módy molekul a fonony v pevných látkách
- střední IČ – 10-2.5 μm , tepelné záření
- blízká IČ – 2.5-0.75 μm , podoně jako VIS

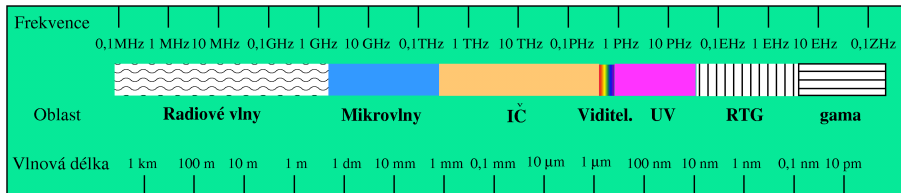
Oblasti elektromagnetického spektra

Viditelná (VIS) 760-380 nm, maximum záření hvězd, energetická vzdálenost elektronových hladin atomů

Ultrafialová (UV) 400-10 nm, ionizující záření, sterilizace

Rentgenová (X) 10-0.01 nm, neutrinové hvězdy a akreační disky černých děr, prochází předměty

Gama (γ) menší jak 10 pm, vytváří radioizotopy

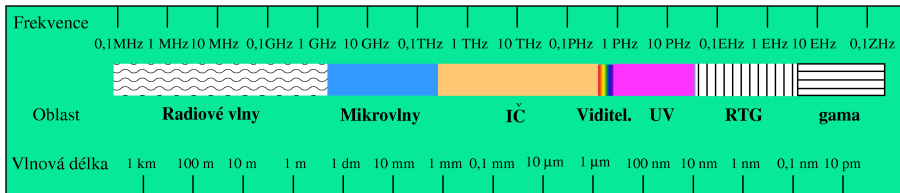
Oblasti elektromagnetického spektra

Viditelná (VIS) 760-380 nm, maximum záření hvězd, energetická vzdálenost elektronových hladin atomů

Ultrafialová (UV) 400-10 nm, ionizující záření, sterilizace

Rentgenová (X) 10-0.01 nm, neutrinové hvězdy a akreační disky černých děr, prochází předměty

Gama (γ) menší jak 10 pm, vytváří radioizotopy

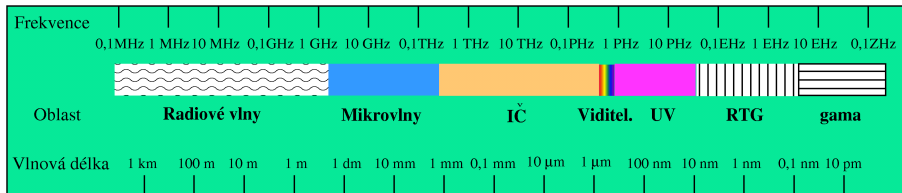
Oblasti elektromagnetického spektra

Viditelná (VIS) 760-380 nm, maximum záření hvězd, energetická vzdálenost elektronových hladin atomů

Ultrafialová (UV) 400-10 nm, ionizující záření, sterilizace

Rentgenová (X) 10-0.01 nm, neutrinové hvězdy a akreační disky černých děr, prochází předměty

Gama (γ) menší jak 10 pm, vytváří radioizotopy

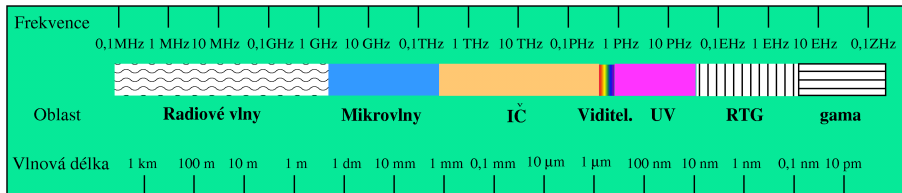
Oblasti elektromagnetického spektra

Viditelná (VIS) 760-380 nm, maximum záření hvězd, energetická vzdálenost elektronových hladin atomů

Ultrafialová (UV) 400-10 nm, ionizující záření, sterilizace

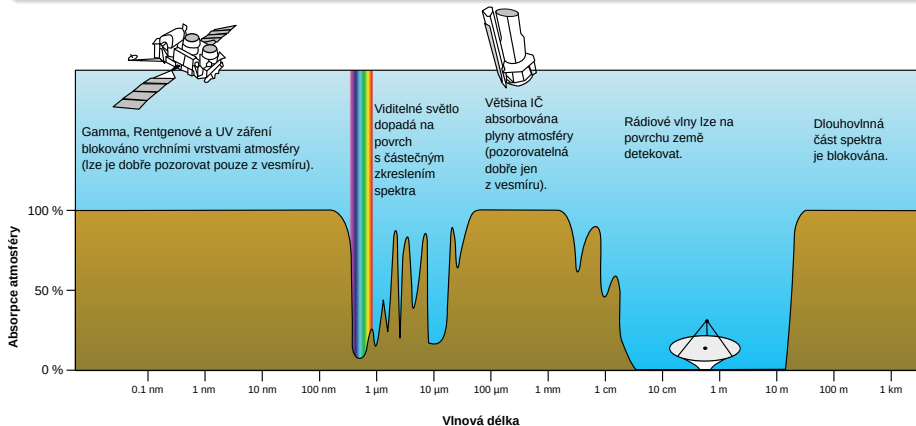
Rentgenová (X) 10-0.01 nm, neutrinové hvězdy a akreační disky černých děr, prochází předměty

Gama (γ) menší jak 10 pm, vytváří radioizotopy

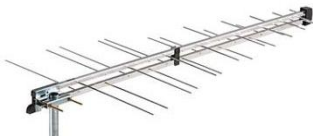
Přenos informace ve volném prostoru

- Rádiové vlny – ohyb za překážky, rušení atmosférickými jevy
- Blízká infračervená oblast

Frekvenční pásma (ve vzduchu)

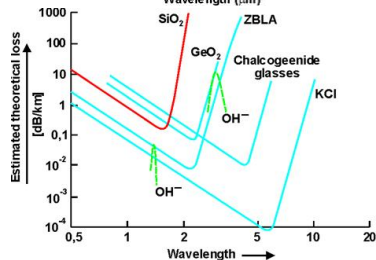
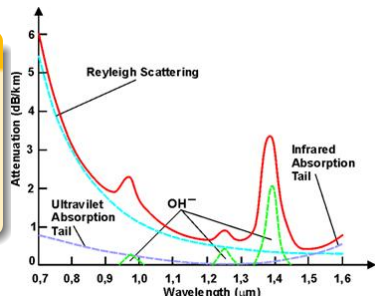
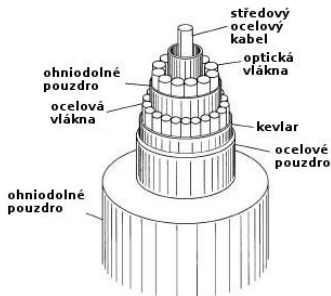
zařízení	f [MHz]	λ [m]
AM	1	300
analog TV & FM	100	3
digi TV	500	0.6
GSM	900	0.33
5G	700 až 4 700	0.42 až 0.06
Wi-fi	2 400 a 5 000	0.06 a 0.12
IrDA	333 000 000	0.000 000 9

Přenos informace v optickém vlákně

Informační okna

- křemíková vlákna – 830 nm, 1 300 nm a 1 550 nm
- fluoridová a chalkogenní skla – širokospektrální

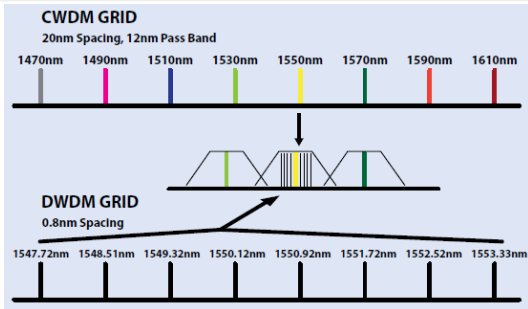
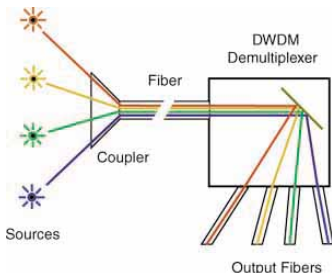

Multiplexace – navýšení přenosové kapacity

WDM – Wavelength-division multiplexing

CWDM (Coarse) – 8 kanálů s 20 nm rozestupy, 10 Gbit/s

DWDM (Dense) – až 160 kanálů s 0.8 nm rozestupy, 1.6 Tbit/s

Obsah

- 1 Elektromagnetické spektrum
- 2 Radiometrické, fotometrické a fotonové veličiny**
  - Pojmy
  - Veličiny
- 3 Zákony vyzařování
- 4 Polovodiče
- 5 Základní obecné vlastnosti detektoru

Metrologická optika

Energetické vlastnosti optického záření, jejich vztah k oku popř. jiným detektorům, barevné charakteristiky

Radiometrické veličiny (r)

absolutní, v jednotkách SI (W, J)

Fotometrické veličiny (v)

relativní vzhledem k citlivosti lidského oka popř. jiného receptoru (fotovoltaický článek), používá vedlejší jednotky SI (lm, cd, nit)

Fotonové veličiny (p)

úměrné počtu kvant elektromagnetického záření – fotonů, jednotka energie eV

Metrologická optika

Energetické vlastnosti optického záření, jejich vztah k oku popř. jiným detektorům, barevné charakteristiky

Radiometrické veličiny (r)

absolutní, v jednotkách SI (W, J)

Fotometrické veličiny (v)

relativní vzhledem k citlivosti lidského oka popř. jiného receptoru (fotovoltaický článek), používá vedlejší jednotky SI (lm, cd, nit)

Fotonové veličiny (p)

úměrné počtu kvant elektromagnetického záření – fotonů, jednotka energie eV

Metrologická optika

Energetické vlastnosti optického záření, jejich vztah k oku popř. jiným detektorům, barevné charakteristiky

Radiometrické veličiny (r)

absolutní, v jednotkách SI (W, J)

Fotometrické veličiny (v)

relativní vzhledem k citlivosti lidského oka popř. jiného receptoru (fotovoltaický článek), používá vedlejší jednotky SI (lm, cd, nit)

Fotonové veličiny (p)

úměrné počtu kvant elektromagnetického záření – fotonů, jednotka energie eV

Example (Energie jednoho fotonu)

$$E = h\nu = \frac{hc}{\lambda}$$

$$h = 6.626 \times 10^{-34} \text{ J s}; \quad c = 2.998 \times 10^8 \text{ m s}^{-1} \quad \Rightarrow$$

$$E_{555 \text{ nm}} = 3.58 \times 10^{-19} \text{ J} = 2.2 \text{ eV}$$

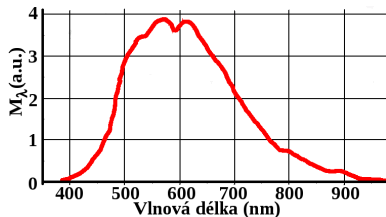
Example (Energie jednoho fotonu)

$$E = h\nu = \frac{hc}{\lambda}$$

$$h = 6.626 \times 10^{-34} \text{ J s}; \quad c = 2.998 \times 10^8 \text{ m s}^{-1} \Rightarrow$$

$$E_{555 \text{ nm}} = 3.58 \times 10^{-19} \text{ J} = 2.2 \text{ eV}$$

- veličiny jsou závislé na frekvenci ν resp. vlnové délce λ
- spektrální průběh veličiny (spojité, čárové)
- přeintegrování přes celé spektrum
→ spektrálně nezávislé veličiny

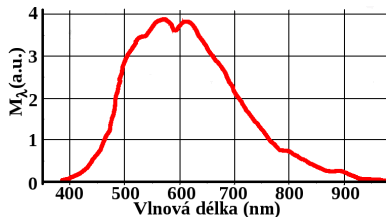
Example (Energie jednoho fotonu)

$$E = h\nu = \frac{hc}{\lambda}$$

$$h = 6.626 \times 10^{-34} \text{ J s}; \quad c = 2.998 \times 10^8 \text{ m s}^{-1} \quad \Rightarrow$$

$$E_{555 \text{ nm}} = 3.58 \times 10^{-19} \text{ J} = 2.2 \text{ eV}$$

- veličiny jsou závislé na frekvenci ν resp. vlnové délce λ
- spektrální průběh veličiny (spojité, čárové)
- přeintegrovaní přes celé spektrum
→ spektrálně nezávislé veličiny

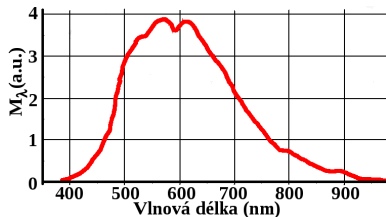
Example (Energie jednoho fotonu)

$$E = h\nu = \frac{hc}{\lambda}$$

$$h = 6.626 \times 10^{-34} \text{ J s}; \quad c = 2.998 \times 10^8 \text{ m s}^{-1} \quad \Rightarrow$$

$$E_{555 \text{ nm}} = 3.58 \times 10^{-19} \text{ J} = 2.2 \text{ eV}$$

- veličiny jsou závislé na frekvenci ν resp. vlnové délce λ
- spektrální průběh veličiny (spojité, čárové)
- přeintegrovaní přes celé spektrum
→ spektrálně nezávislé veličiny

Zdroj záření

Radiant source

Světelný zdroj

Zdroj fotonů

Light source

Photon source

objekt, který na základě různých fyzikálních principů emituje elektromagnetické záření

Bodový zdroj plošnou velikost lze zanedbat vzhledem k vzdálenostem

Plošný zdroj plošnou velikost nelze zanedbat

Veličiny I

Zářivá energie – Q_r [$\text{J}=\text{kgm}^2/\text{s}^2$]

Radiant energy

- energie elmag. záření vyslaná, přenesená nebo přijatá

Světelné množství – Q_v [lm s]

Quantity of light

Počet fotonů – N [1]

Number of photons

Hustota zářivé energie – w_r [J/m^3]

Radiant energy density

- množství zářivé energie v jednotkovém objemu
- práh poškození laserové optiky

Veličiny II

Zářivý tok (výkon) – $\Phi_r = \frac{dQ_r}{dt}$ [W]

Radiant power

- výkon (energie za čas) vyslaný, přenesený nebo přijatý ve formě elmag. záření

Světelný tok – $\Phi_v = \frac{dQ_v}{dt}$ [lm]

Luminous flux

1 W = 683 lm pro $\lambda = 555$ nm (maximum zrakového vjemu)

Fotonový tok – Φ_p [s^{-1}]

Photon flux

Vyzařování – $M_r = \frac{d\Phi_r}{dS}$ [W/m^2]

Radiant excitance

- zářivý tok emitovaný z jednotkové plochy zdroje

Světlení – $M_v = \frac{d\Phi_v}{dS}$ [lm/m^2]

Luminous excitance

Fotonové vyzařování – M_p [$s^{-1} m^{-2}$]

Photon excitance

Veličiny III

Zářivost – $I_r = \frac{d\Phi_r}{d\omega}$ [W sr⁻¹]

Radiant intensity

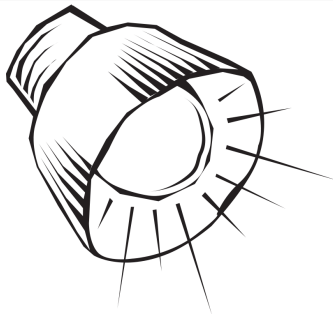
- zářivý tok emitovaný do jednotkového prostorového úhlu

Svítivost – $I_v = \frac{d\Phi_v}{d\omega}$ [cd = lm sr⁻¹]

Luminous intensity

Fotonová zářivost – I_p [s⁻¹ sr⁻¹]

Photon intensity

Veličiny IV

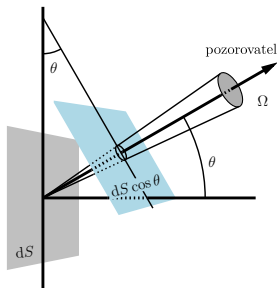
Zář – $L_r = \frac{I_r}{dS \cos \theta}$ [W sr⁻¹ m⁻²] *Radiance*

- zářivost jednotkového povrchu viděného pod úhlem θ

Jas – $L_v = \frac{I_v}{dS \cos \theta}$ [nt = cd m⁻²] *Luminance*

Fotonová zář – L_p [s⁻¹ sr⁻¹ m⁻²]

Photon radiance

Example (Zdroje jasu v nitech)

Slunce v zenitu	1.6×10^9	plamen svíčky	5 000
modrá obloha	8 000	rubínový laser	10^{18}
zamračená obloha	40	atomová bomba	10^{12}
Měsíc	2 500	hvězda Sirius	1.5×10^{10}
noční obloha	5×10^{-5}		

Veličiny V

Ozářenost – $E_r = \frac{d\Phi_r}{dS}$, [W m^{-2}]

Irradiance

- množství zářivého toku dopadajícího na jednotkovou plochu

Osvětlení – $E_v = \frac{d\Phi_v}{dS}$, [$\text{lx} = \text{lm m}^{-2}$]

Illuminance

Fotonová ozářenost – E_p [$\text{s}^{-1} \text{m}^{-2}$]

Photon irradiance

Example (Zdroje osvětlení v luxech)

Slunce v zenitu	100 000	Měsíc v úplňku	0.2
poledne ve stínu	10 000	bezměsíčná noc	0.001
zamračená obloha	100 až 1 000	tmavá noc	0.000 1

Veličiny VI

Dávka ozáření – $H_r = \int_0^t E_r(t)dt$, [$J m^{-2}$]

Radiance exposure

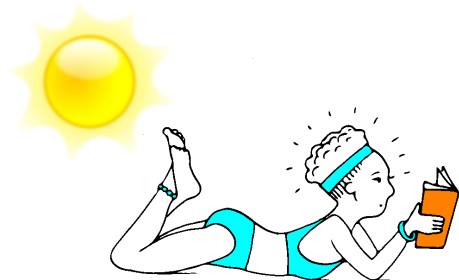
- ozáření jednotkové plochy za daný časový interval
- expozice

Osvit – $H_v = \int_0^t E_v(t)dt$, [$lx s$]

Light exposure

Fotonová dávka ozáření – H_p [m^{-2}]

Photon exposure

Obsah

- 1 Elektromagnetické spektrum
- 2 Radiometrické, fotometrické a fotonové veličiny
- 3 Zákony vyzařování**
  - Historický vývoj
  - Mezi zdrojem a detektorem
  - Příklady
- 4 Polovodiče
- 5 Základní obecné vlastnosti detektoru

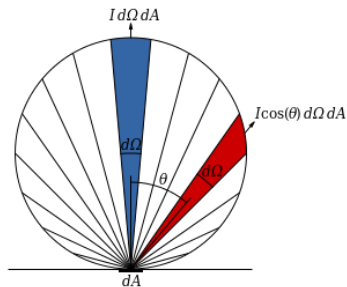
Pojmy

Lambertovský (kosinový) zářič

splňuje podmínku $I_r(\theta) = I_r(0) \cos \theta$,

$\rightarrow M_r = \pi \cdot L_r \rightarrow$

$$\Phi_r = 4\pi r^2 M_r = 4\pi^2 r^2 L_r$$

Pojmy

Lambertovský (kosinový) zářič

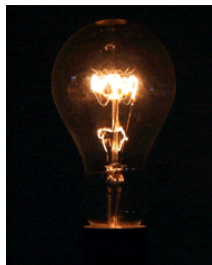
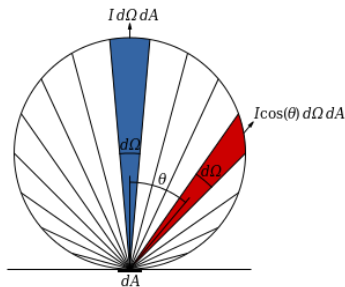
splňuje podmínku $I_r(\theta) = I_r(0) \cos \theta$,

$\rightarrow M_r = \pi \cdot L_r \rightarrow$

$$\Phi_r = 4\pi r^2 M_r = 4\pi^2 r^2 L_r$$

Absolutně černé těleso

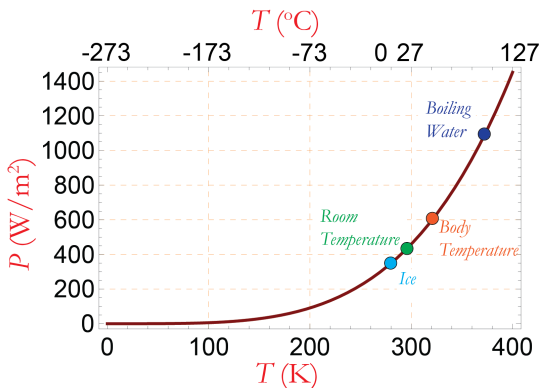
- Gustav Kirchhoff
- absorbuje veškeré dopadající elektromagnetické záření
- vyzařuje na různých vlnových délkách podle teploty
- šedé těleso, selektivní zářič

Stefanův-Boltzmanův zákon

$$M_{\text{T}} = \sigma_{\text{SB}} T^4, \quad \sigma_{\text{SB}} = 5.67 \times 10^{-8} \text{ W m}^{-2} \text{ K}^{-4}$$

odvozen empiricky roku 1879, později teoreticky podložen zákony termodynamiky

Wienův posunovací zákon

$$\lambda_{max} = b/T, \quad b = 2.897\,772\,1(26) \times 10^{-3} \text{ m K}$$

- odvozen roku 1893 Wilhelmem Wienem
- určuje vlnovou délku maxima vyzařovací křivky
- pyrometry k určení tzv. barevné teploty světla

Změna energie spojitě nebo po kvantech?

Rayleighův-Jeansův zákon – $M_r(\lambda) = \frac{2\pi^3 ck_B T}{\lambda^4}$,

$$k_B = 1.380\,662 \times 10^{-23} \text{ J K}^{-1}$$

- roku 1900 Lord Rayleigh odvodil z klasického popisu závislost λ^{-4}
- roku 1905 spolu s Jeansem dodal i Boltzmannovu konstantu
- ultrafialová katastrofa – kde udělali soudruzi z GB chybu?

Změna energie spojitě nebo po kvantech?

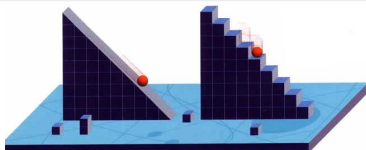
Rayleighův-Jeansův zákon – $M_r(\lambda) = \frac{2\pi^3 ck_B T}{\lambda^4}$,

$$k_B = 1.380\,662 \times 10^{-23} \text{ J K}^{-1}$$

- roku 1900 Lord Rayleigh odvodil z klasického popisu závislost λ^{-4}
- roku 1905 spolu s Jeansem dodal i Boltzmannovu konstantu
- ultrafialová katastrofa – kde udělali soudruzi z GB chybu?

Planckův zákon – $M_r(\lambda) = \frac{2\pi hc^2}{\lambda^5 (e^{\frac{hc}{\lambda k_B T}} - 1)}$

- byl odvozen roku 1900 pomocí kvantování elmag pole

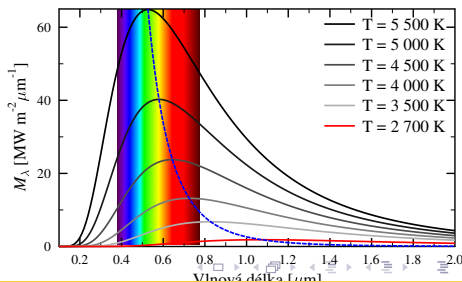
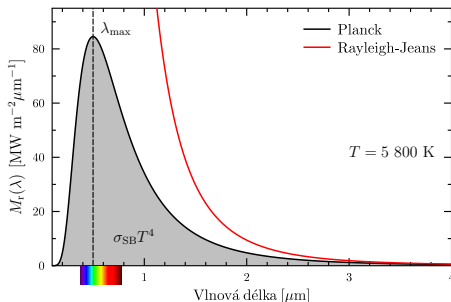

Spektrální intenzita vyzařování černého tělesa

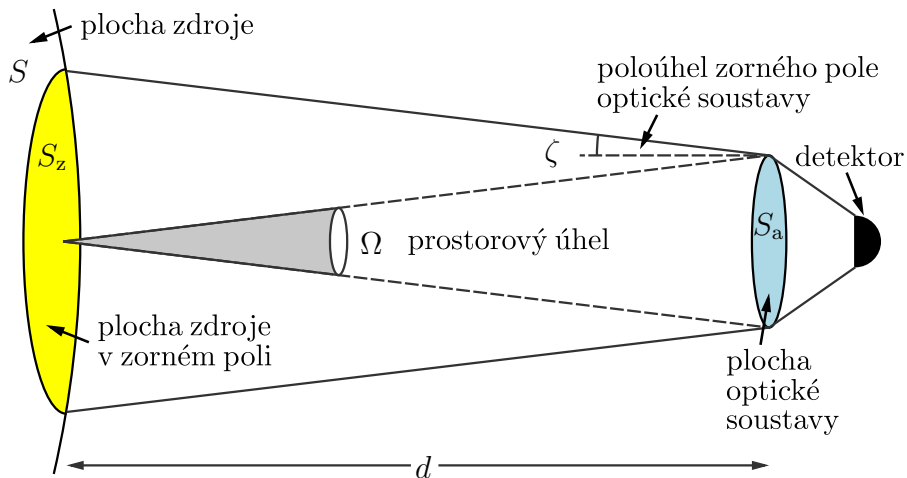
$$M_r(\lambda) = \frac{2\pi hc^2}{\lambda^5 \left(e^{\frac{hc}{\lambda kT}} - 1 \right)}$$

$$\lambda_{max} [\mu\text{m}] = 2898/T$$

$$M_r = \sigma_{SB} T^4$$

Geometrie

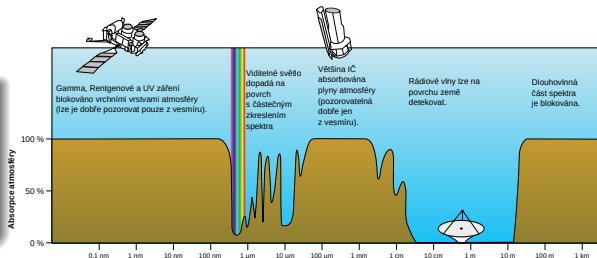
Spektrální propustnost

Propustnost

$T_P(\lambda)$ prostředí

$T_O(\lambda)$ optické soustavy

$T_F(\lambda)$ filtrů

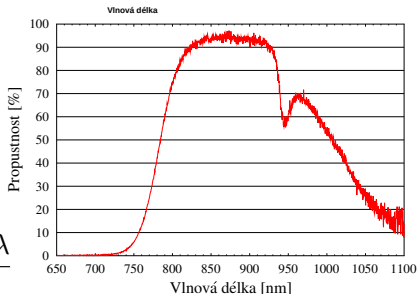

Optický výkon na detektoru:

$$\Phi_r(\lambda) = \frac{S_z S_a T_P(\lambda) T_O(\lambda) T_F(\lambda) L_r(\lambda)}{d^2}$$

úzká oblast spektra $\Delta\lambda$ okolo λ_0

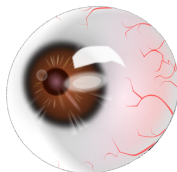
$$\Phi_r \approx \frac{S_z S_a T_P(\lambda_0) T_O(\lambda_0) T_F(\lambda_0) L_r(\lambda_0) \Delta\lambda}{d^2}$$

Example (Žárovka)

Vypočtěte optický výkon Φ_r dopadající na kruhovou plochu $\rho = 2 \text{ mm}$ (zornice oka) vzdálenou $d = 1 \text{ m}$ od světelného zdroje o zářivém toku $\Phi_{\text{vyz}} = 100 \text{ W}$.

Předpoklad: Zdroj je Lambertovský zářič, tedy $\Phi_r = 4\pi I_r$.

Řešení

$$I_r = \frac{\Phi_r}{4\pi}, \quad S = \pi\rho^2, \quad \Omega = \frac{S}{d^2} \Rightarrow \Phi_r = \Omega I = \frac{\Phi_{\text{vyz}}\rho^2}{4d^2}$$

$$\text{Výsledek: } \Phi_r = \frac{100 \cdot 4 \cdot 10^{-6}}{4 \cdot 1} \text{ W} = 0.1 \text{ mW.}$$

Example (Černé těleso)

Kulové černé těleso poloměru $r = 1$ m a teploty $T = 1\,000$ K je sledováno detektorem ze vzdálenosti $d = 1\,000$ m.

Detekční systém vstupní apertura o poloměru $\rho = 5$ cm
poloúhel zorného pole $\zeta = 0.1^\circ$
účinnost optického systému $\eta = 50\%$
 $\lambda_0 = 1\ \mu\text{m}$ s šířkou pásma 1% ($\Delta\lambda = 10^{-8}$ m)

Vypočtete

- 1 zář $L_r(\lambda)$ a $L_r(\nu)$ v rovině detektoru
- 2 energii dopadající na detektor
- 3 počet fotonů dopadajících na detektor za sekundu
- 4 Co se změní, jestliže bude černé těleso mít poloměr 10 m místo 1 m?

1. Zář $L_r(\lambda)$ a $L_r(\nu)$ v rovině detektoru

$$L_r(\lambda) = \frac{2hc^2}{\lambda^5 \left(e^{\frac{hc}{\lambda k_B T}} - 1 \right)}, \quad L_r(\nu) = \frac{2h\nu^3}{c^2 \left(e^{\frac{h\nu}{k_B T}} - 1 \right)}$$

$$\lambda = 10^{-6} \text{ m},$$

$$\nu = c/\lambda = 2.998 \times 10^{14} \text{ Hz}$$

$$c = 2.998 \times 10^8 \text{ m s}^{-1}$$

$$h = 6.626 \times 10^{-34} \text{ J s}$$

$$k_B = 1.381 \times 10^{-23} \text{ J K}^{-1}$$

$$L_r(\lambda) = 6.74 \times 10^7 \text{ W m}^{-3} \text{ sr}^{-1},$$

$$L_r(\nu) = 2.25 \times 10^{-13} \text{ W m}^{-2} \text{ sr}^{-1} \text{ Hz}^{-1}$$

2. Energie dopadající na detektor

$$Q_r = S_z \Omega T_O L_r(\lambda) \Delta \lambda$$

$$= S_z \Omega T_O L_r(\nu) \Delta \nu$$

$$T_O = 0.5$$

$$\Delta \lambda = 10^{-8} \text{ m}$$

$$\Delta \nu = 2.998 \times 10^{12} \text{ Hz}$$

$$S < S_z \Rightarrow S$$

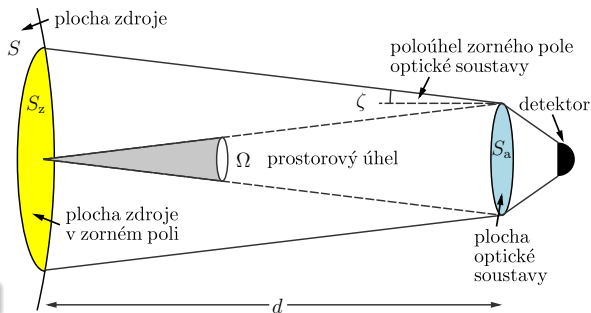
$$Q_r = 8.29 \times 10^{-9} \text{ J}$$

$$S_a = \pi r^2 = 7.85 \times 10^{-3} \text{ m}^2$$

$$\Omega = S_a / d^2 = 7.85 \times 10^{-9} \text{ sr}$$

$$S = \pi R^2 = 3.14 \text{ m}^2$$

$$S_z = \pi d^2 \tan^2 \zeta = 9.57 \text{ m}^2$$

3. Počet fotonů dopadajících na detektor za sekundu

$$\Phi_P = \frac{hc}{\lambda} = h\nu \quad E_{1\mu\text{m}} = 1.99 \times 10^{-19} \text{ J}$$
$$\rightarrow 4.17 \times 10^{10} \text{ fotonů/s}$$

4. Černé těleso poloměru 10 m

$$S = 314 \text{ m}^2, S_z = 9.57 \text{ m}^2, S_z < S \Rightarrow S_z$$

- L_r se nezmění
- $\Phi_r = 2.53 \times 10^{-8} \text{ W}$
- $1.27 \times 10^{11} \text{ fotonů/s}$

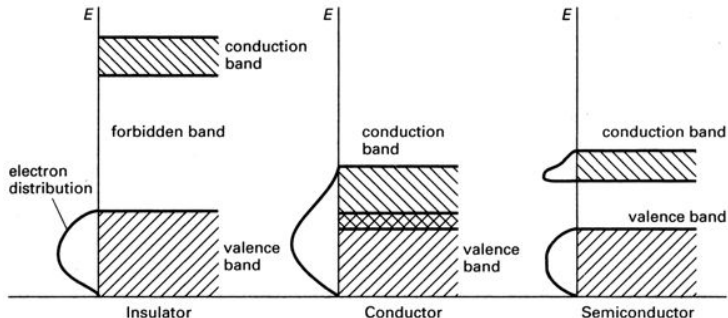
Obsah

- 1 Elektromagnetické spektrum
- 2 Radiometrické, fotometrické a fotonové veličiny
- 3 Zákony vyzařování
- 4 Polovodiče**
  - Vlastnosti polovodičů
  - Polovodičové slitiny
- 5 Základní obecné vlastnosti detektoru

Polovodiče

Energetické pásy

- energetické hladiny atomů v mřížce určují hladiny materiálu
- energetické hladiny združené do pásů – **vodivostní** a **valenční**, mezi nimi **pás zakázaných energií** s šířkou E_g
- polovodič – mezičlánek mezi vodiči a izolanty

Nosiče náboje

při 0 K – izolant, vodivost vzrůstá s počtem volných nosičů

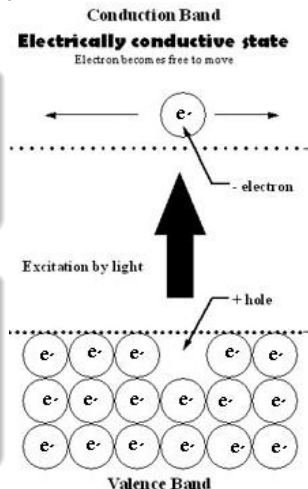
Volné nosiče náboje

elektron – ve vodivostním pásu

díra – (absence elektronu) ve valenčním pásu

excitace – vznik elektron-děrového páru
vnějším zdrojem (absorpce
fotonu, teplo, vnější el. napětí)

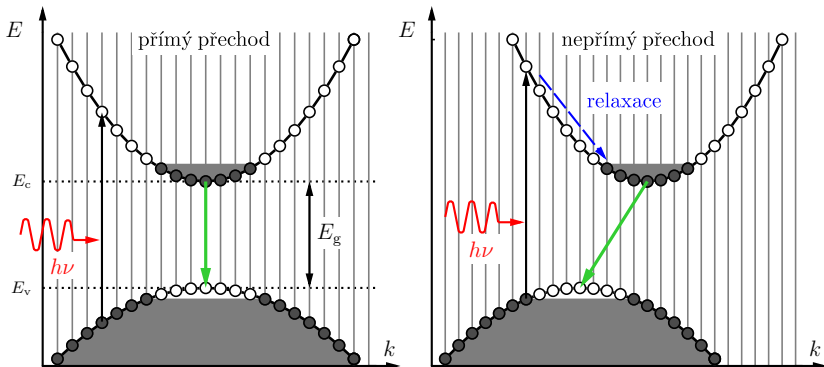
rekombinace – anihilace elektronu a díry
(vyzáření fotonu nebo tepla)

Přímý a nepřímý přechod

Přímý excitace a rekombinace bez změny hybnosti $hk \rightarrow$ vhodný materiál pro zdroje záření

Nepřímý u rekombinace nutná změna hybnosti $\rightarrow$ detektory

Polovodičové slitiny

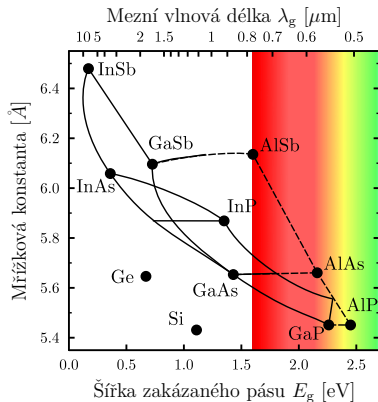
Elementární IV skupina, nejčastěji Si a Ge, nepřímý přechod

Binární III+V (GaAs) nebo II+VI (CdTe)

Ternární 2xIII+V nebo III+2xV, ladění mřížkové konstanty

Kvaternární 2xIII+2xV, více stupňů volnosti

	II	III	IV	V	VI
2		5 B	6 C	7 N	8 O
3	12 Mg	13 Al	14 Si	15 P	16 S
4	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se
5	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te
6	80 Hg		82 Pb	Plyn	
				Kapalina	
				Pevná látka	

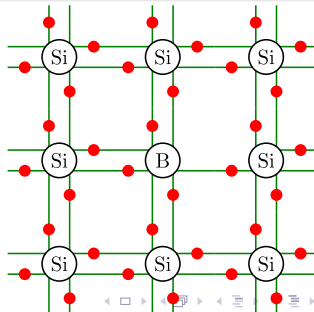
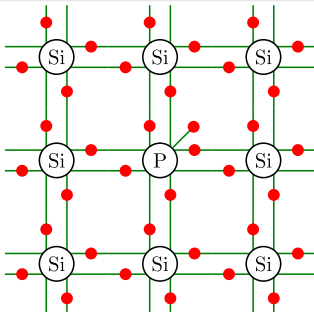

Dopanty

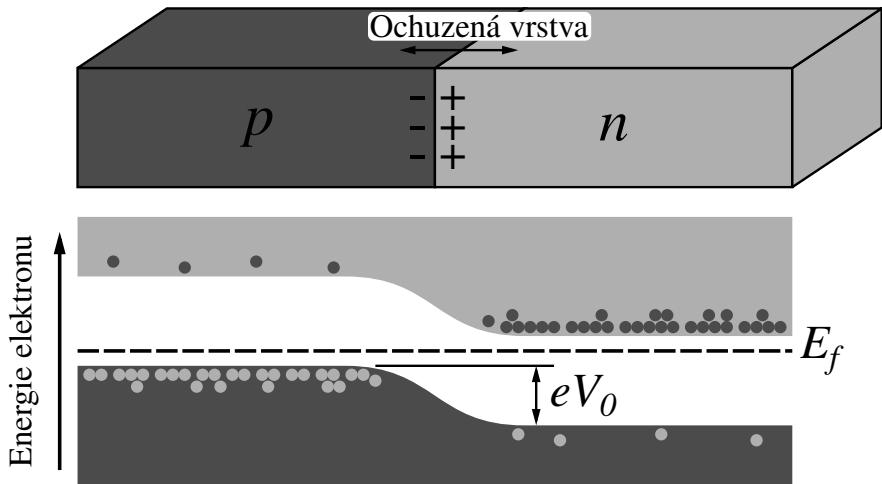
Intrinsický vs. Extrinsický polovodič

- polovodič bez resp. s příměsí – dopantem
- Dopant – malá příměs atomů polovodiče ze skupin III nebo V do polovodiče ze skupiny IV

Donor příměs z V, přebytek volných elektronů, **n-typ**
Akceptor příměs z III, přebytek volných děr, **p-typ**

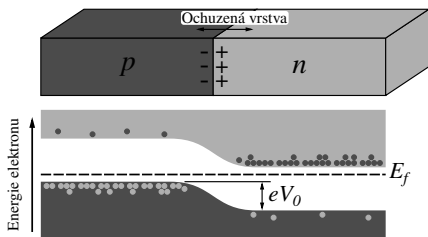

Heterostruktury

p-n dioda

- *p-n* dioda usměrňuje elektrický proud
- injekce minoritních nosičů (+ na p-ty) – $i \approx \exp(V)$
- injekce majoritních nosičů (– na p-ty) – závěrné napětí, malý ustálený proud
- p-i-n dioda – širší ochuzená oblast
- heteropřechod – např. p-p-n, skoky v potenciální energii – bariéry nebo jámy (nárazová ionizace)
- materiál s velkou E_g – transparentní pro světlo (okénko)

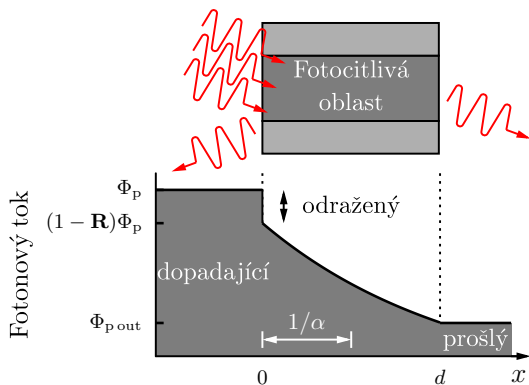
Obsah

- 1 Elektromagnetické spektrum
- 2 Radiometrické, fotometrické a fotonové veličiny
- 3 Zákony vyzařování
- 4 Polovodiče
- 5 Základní obecné vlastnosti detektoru**
  - Kvantová účinnost
  - Citlivost
  - Časový průběh výstupního proudu z detektoru

Kvantová účinnost η

Quantum efficiency

Pravděpodobnost, že jeden foton dá vzniknout nosiči náboje, který přispěje k proudu v detektoru.

$$\eta = (1 - R)\xi(1 - e^{-\alpha d})$$

- $0 \leq \eta \leq 1$

R – odrazivost

ξ – podíl nosičů, které přispívají k proudu detektorem

α – absorpční koeficient

d – tloušťka materiálu

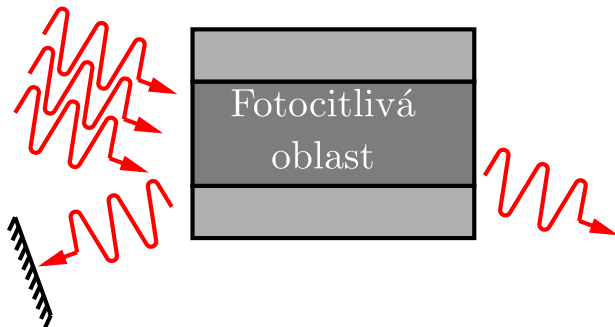
Odrazivost **R**

Fresnelovy rovnice (kolmý dopad):
$$\mathbf{R} = \frac{(n-1)^2}{(n+1)^2}$$

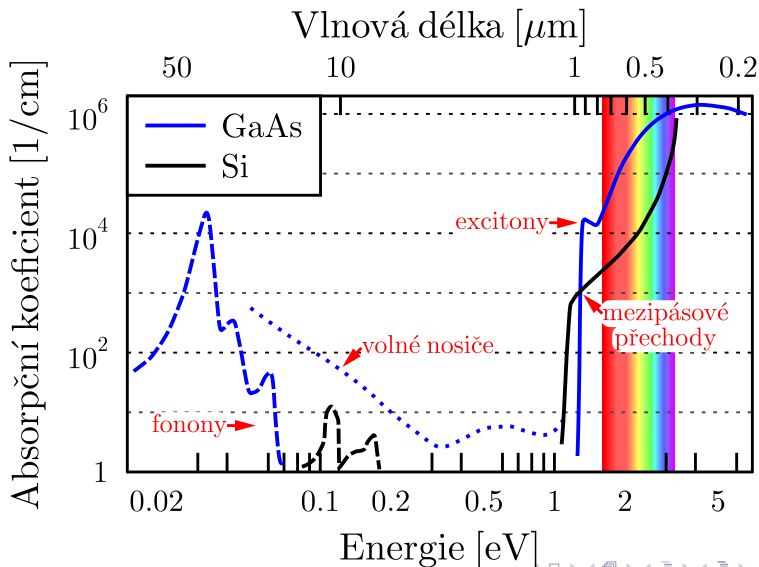
- antireflexní vrstvy
- konfigurace optické pasti
- odraz od zadní strany

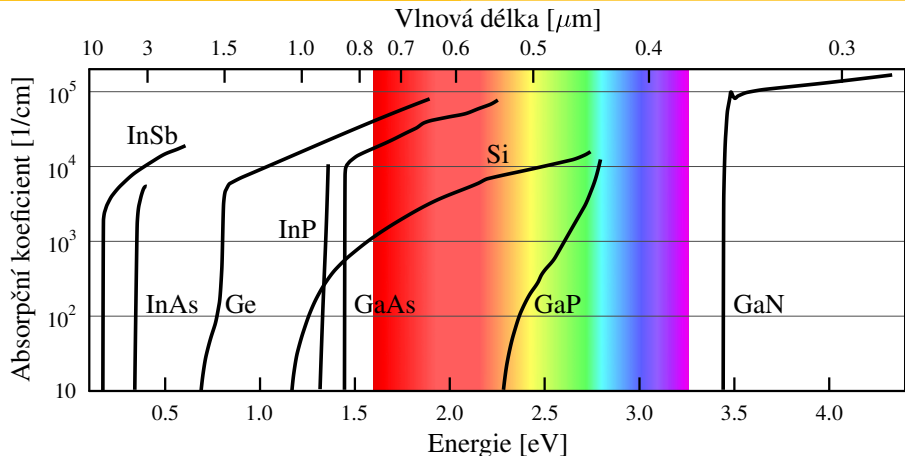
Example (Křemík Si)

$$n = 3.5 \quad \Rightarrow \quad \mathbf{R} \approx 0.309$$

Různé absorpční procesy

Spektrální závislost $\eta(\lambda)$: dlouhovlnný limit $\lambda_g = hc/E_g$

Example (Křemík Si)

$\lambda = 830 \text{ nm}$, $d = 20 \mu\text{m}$, $n = 3.5$, $\alpha(830 \text{ nm}) = 1\,000 \text{ cm}^{-1}$.

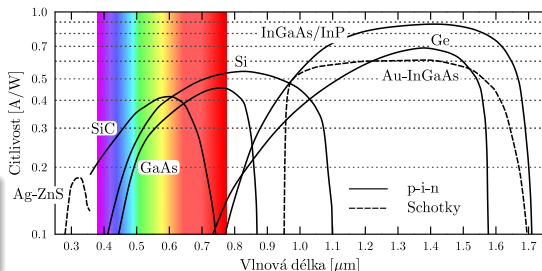
$\eta \approx (1 - 0.309)\xi(1 - 0.135) \approx 0.6\xi$

Citlivost $\mathcal{R}$ *Responsivity*

Poměr elektrického proudu v obvodu detektoru I ku intenzitě dopadajícího světla Φ_r .

$$I = \eta e \Phi_p = \frac{\eta e \Phi_r}{h\nu} = \mathcal{R} \Phi_r$$

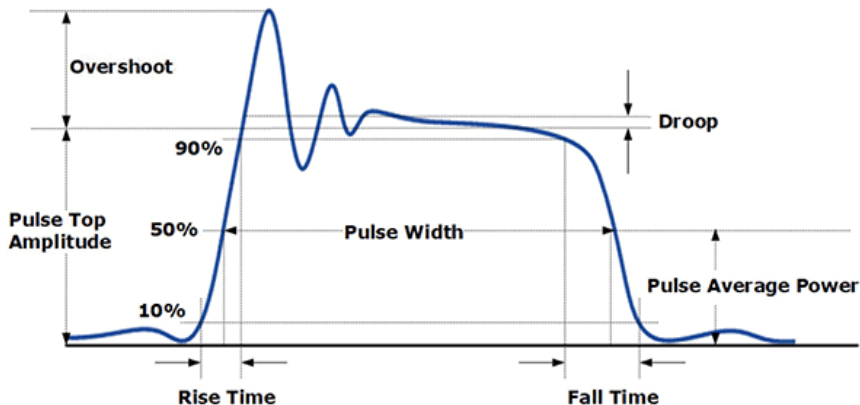
$$\mathcal{R} = \frac{\eta e}{h\nu} = \eta \frac{\lambda [\mu\text{m}]}{1.24} [\text{A/W}]$$

Pro velká λ pokles $\mathcal{R}$ kvůli $\eta(\lambda)$, pro velké intenzity $\rightarrow$ saturace

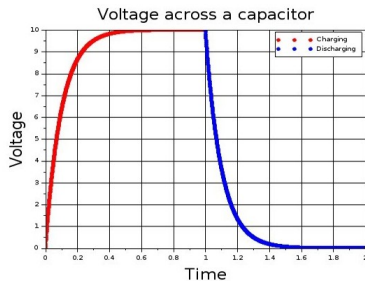
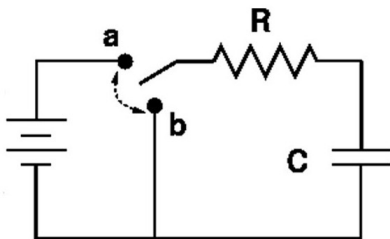
Detektory s vnitřním ziskem $G = \frac{q}{e} \rightarrow \mathcal{R} = \frac{G\eta e}{h\nu} = G\eta \frac{\lambda [\mu\text{m}]}{1.24}$

Časový průběh výstupního proudu z detektoru

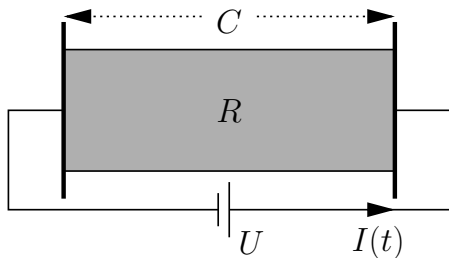
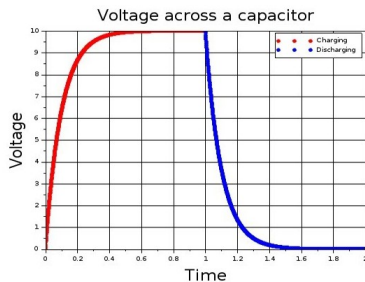
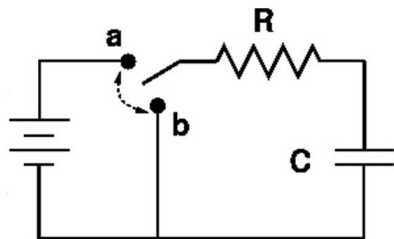

- náběžná hrana t_r
- úběžná hrana t_f
- doba průchodu
- rozšíření doby průchodu
- nejistota času vzniku pulzu
- ...

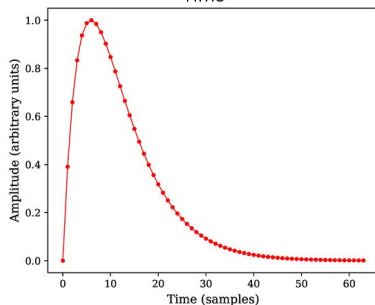
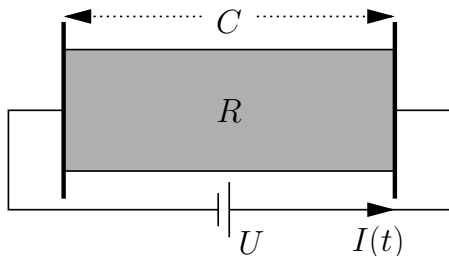
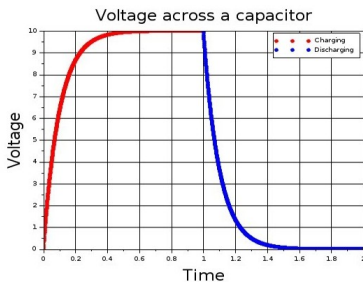
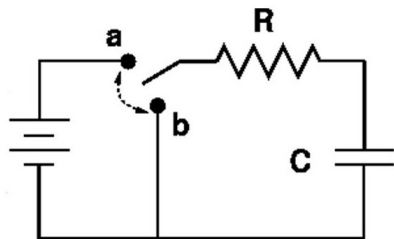
RC konstanta $\tau_{RC} = RC$

RC konstanta $\tau_{RC} = RC$

RC konstanta $\tau_{RC} = RC$

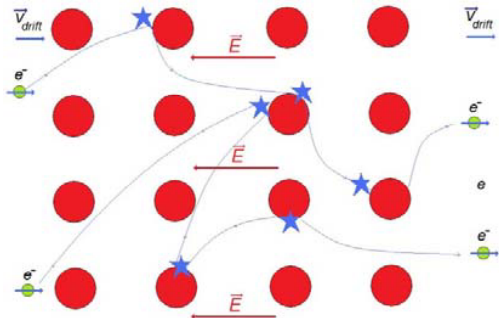
Driftová rychlost

urychlování el. polem

×

interakce s atomovou mřížkou

$$v = \tau_{col} a = \tau_{col} eE / m_{e,h} = \mu_{e,h} E$$

a zrychlení nosiče náboje, $a = eE / m_{e,h}$

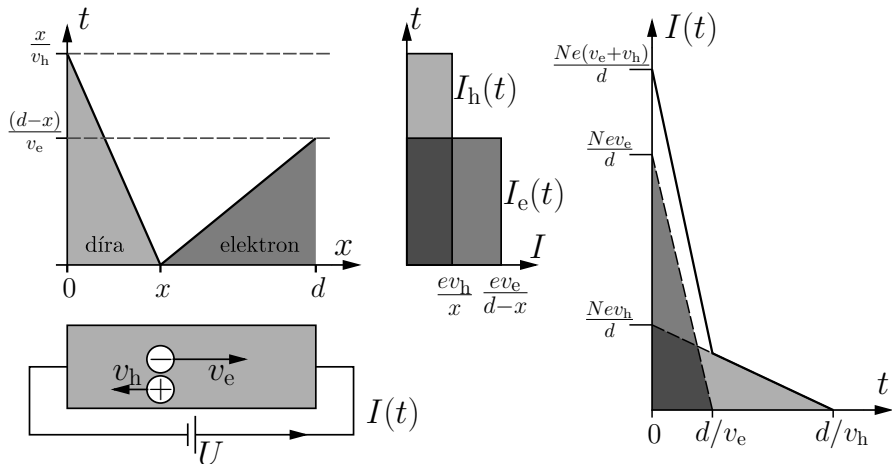
$m_{e,h}$ efektivní hmotnost elektronu resp. díry

τ_{col} střední doba mezi dvěma kolizemi

$\mu_{e,h}$ pohyblivost elektronu resp. díry

Doba průchodu nosičů náboje detektorem

Ramoův vztah: $I(t) = \pm ev(t)/d$, v polovodičích $v_e > v_h$

1 foton $\rightarrow$ přenos náboje 1 e

$$Q = I_h t_h + I_e t_e = e \frac{v_h}{d} \frac{x}{v_h} + e \frac{v_e}{d} \frac{d-x}{v_e} = e \left(\frac{x}{d} + \frac{d-x}{d} \right) = e$$

